

Elbel, Petr

Diplomatický rozbor průměrných listů a příznávacích listů k průměří z jižní Moravy v husitském období

In: Elbel, Petr. *Pravé, věrné a křesťanské průměří... : dohody o průměří mezi husity a stranou markraběte Albrechta na jižní Moravě*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2016, pp. 17-26

ISBN 978-80-210-8369-1

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/136002>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

2. DIPLOMATICKÝ ROZBOR PŘÍMĚŘNÝCH LISTŮ A PŘIZNÁVACÍCH LISTŮ K PŘÍMĚŘÍ Z JIŽNÍ MORAVY V HUSITSKÉM OBDOBÍ

V příloze 1 je editováno celkem 24 listin a listů, z nichž 21 je dochováno v Archivu města Brna (viz výše), dva jsou uloženy ve formě originálu (č. 11) resp. opisu (č. 5) v Moravském zemském archivu a jeden ve formě originálu v Rakouském státním archivu ve Vídni (č. 22). Než přistoupím k jejich analýze, pokusím se je stručně charakterizovat a případně zdůvodnit, proč jsou do edice zařazeny.

Jádro souboru představuje třináct listin, které můžeme označit jako příměrné listy (č. 1, 6–8, 10–12, 14, 16, 17, 19, 20, 22). K nim se úzce váží další tři listiny, zakládající přistoupení jednotlivců ke stávajícím příměří (č. 4 a 23) nebo potvrzující jejich dodržování těmito osobami (č. 9). Vzhledem k tématu studie se rozumí samo sebou, že těmto dohromady šestnácti listinám bude na následujících stranách věnováno nejvíce pozornosti.

Vedle nich jsou do edice zařazeny tři listiny, které sice nezakládají klasická příměří, které však přesto přinášejí určité omezení válečných akcí. Konkrétně se jedná o příslib neškodit poddaným a služebníkům nepřátelské strany, kteří v době vinobraní pracují na vinicích a sklizené hrozny dopravují domů, tj. do Brna (č. 3, 13, 21). Jak bude ukázáno níže, měly dohody tohoto typu na jižní Moravě mnoho společného s klasickými příměrnými listy, které někdy obsahují (mimo jiné) analogická ustanovení.

Vedle smluvních ujednání jsou do edice zařazeny ještě tři listy, které se přímo týkají uzavření nebo prodloužení příměří: list několika pánů Albrechtovy strany a markraběcího hejtmana na Špilberku městu Znojmu a tamnímu hejtmanovi resp. list markraběcího hejtmana v Pohořelicích pánům Albrechtovy strany ohledně uzavření různých příměří (č. 5 a 18) a list vévody Albrechta ohledně prodloužení stávajícího příměří (č. 24).

Spíše volně do studovaného souboru patří poslední dvě písemnosti, které se také dochovaly ve sbírce Jana Munky z Ivančic. První z nich je dohoda mezi válčícími stranami, že spolu povedou „rytířskou válku“, jejíž zásady jsou blíže specifikovány (č. 2). Přestože možnost uzavírat příměří mezi stranami zde není přímo zakotvena, není pochyb, že dohoda přispívala k vytvoření prostředí, v němž se institut příměří na husitské Moravě definitivně prosadil. Totéž lze do jisté míry říci i o poslední zařazené písemnosti (č. 15). Jedná se opět o list markraběte Albrechta, který v něm zaujímá souhlasné stanovisko k dohodám mezi moravskými katolickými městy a husitskou šlechtou o zajištění vojenského doprovodu kupcům, dovážejícím do měst potraviny a další nutné zboží. Takovéto dohody rovněž nebyly přímo smlouvami o příměří, ale pragmatickými opatřeními, která měla určitým způsobem zmírnit každodenní hospodářské dopady války na obyvatelstvo. V tom se podobaly výše zmíněným dohodám o zajištění nerušeného průběhu vinobraní, i když na rozdíl od nich se nepřekrývají s některými ustanoveními dohod o příměří.

Na následujících stranách se budu z diplomatického úhlu pohledu nejprve věnovat souboru vlastních dohod o příměří – tzv. průměrných listů. Přestože se některé z nich dochovaly v originále, a lze tedy studovat i jejich vnější znaky (č. 1, 11, 16, 20, 22), omezím se v dalším výkladu z více důvodů na znaky vnitřní.³⁷

Jazykem všech dohod je čeština první poloviny 15. století; v případě opisů z 16. století je ovšem poznamenána grafickými a v menší míře též jazykovými rysy tohoto období. Téměř všechny průměrné listy – až na jedinou výjimku (č. 19; viz níže) – jsou stylizovány subjektivně. Vydavatelem je pak vždy jedna ze stran uzavírajících příměří, jedinec nebo skupina osob a institucí, a to zásadně z husitského tábora; paralelní vyhotovení druhé strany se nedochovalo. Že jsou dochované listiny právě husitské provenience, vyplývá z místa jejich uložení. V Archivu města Brna nacházíme patrně vyhotovení určená pro Brno či Albrechtovu stranu na Moravě jako celek resp. jejich opisy;³⁸ originální průměrný list v MZA patrně pochází též z Archivu města Brna (č. 11),³⁹ zatímco v Haus-, Hof- und Staatsarchiv ve Vídni se nepochybně zachovalo vyhotovení určené pro markraběte Albrechta (č. 22).

37 Studium vnějších znaků by bylo potřeba zasadit do širšího kontextu soukromých listin z (jižní) Moravy husitské doby, což platí také o pečetích. Mezi pěti listinami každopádně pozorujeme velké rozdíly. U průměrných listů vystavených jednotlivci se jedná o otevřené listy na papíru s přítíštěnou pečetí, které jsou psány zběžnějším písmem; u průměrného listu z 2. srpna 1433 vydaného řadou moravských pánů se naopak jedná o rozměrnou listinu na pergamentu s přivěšenými pečetěmi, jež je psána kaligrafickou bastardou.

38 Není jasné, zda husitská strana vyhotovila vždy jen jednu listinu o příměří pro celou Albrechtovu stranu, která pak byla uchovávána na brněnské radnici (kam měly např. též směřovat příznávací listy případných dalších účastníků příměří z 2. srpna 1433 – viz č. 22; že se tak následně dělo, ilustruje dochovaní příznávacího listu č. 23 v Archivu města Brna), anebo zda vzniklo více vyhotovení, pro všechny či alespoň pro nejvýznamnější představitele druhé strany.

39 Sbíрка G 2 – Nová sbírka, v níž je listina uložena, obsahuje řadu brunensů, pocházejících z Archivu města Brna. Některé listiny a listy byly v nedávné minulosti z Nové sbírky delimitovány do Archivu

2. Diplomatický rozbor průměrných listů a příznávacích listů k příměří z jižní Moravy

Skladba a formulář průměrných listů vykazuje přes četné modality dost společných rysů a poněkud se odlišuje od souboru listin ze stejné doby z (jižních) Čech, ale také např. od průměrných listů doby předhusitské.⁴⁰ Listiny mají obvykle jen velmi stručný protokol, sestávající zpravidla pouze z intulace vydavatele či vydavatelů. Jen v jednom případě listinu zahajuje slovní invokace (č. 22: *ve jméno Boží amen*). Kontext je pravidelně zahájen krátkou promulgací, po níž v jednom případě následuje narace (č. 22: *znamenavše mnohé a těžké nesnázi [...]*), jinak rovnou dispozice.

Prvním ustanovením dispozice je zásadně vlastní uzavření příměří s dispozičním slovesem *ustúpiti* ve vazbě: *sem ustúpil a mocí tohoto listu ustupuji v pravé, věrné a křesťanské příměří* (č. 1; shodně č. 7, 8, 11, 12, 16,⁴¹ 17⁴²) resp. v plurálu: *jsme ustúpili a mocí tohoto listu ustupujem v pravé, věrné, křesťanský příměří* (č. 6; shodně č. 10, 14,⁴³ 20⁴⁴). V rozvinutější podobě je táž vazba obsažena v dispozici průměrného listu z 2. srpna 1433 (č. 22): *ustúpili sme a mocí tohoto listu ustupujem všichni společně, svobodně a dobrovolně v pravé, věrné a křesťanské příměří*; tato listina je ovšem v mnoha ohledech výjimečná, jak bude níže ukázáno.

Po základním ustanovení o uzavření příměří následuje vždy jméno či jména příjemců listiny, představujících druhou stranu dohody o příměří, na něž navazují časové údaje, odkdy resp. dokdy má příměří trvat. Většinou je příměří sjednáno s okamžitou platností (*od dání tohoto listu*), někdy je připojen i aktuální svátek (např. č. 6: *dnes ve štvrtek den slavný svatého Kříže pozdvižení počnúce*). Výjimečně se setkáme i s mírně odloženou účinností (č. 17: *kderěžto příměří počnúti se má o středopostí, když slunce z hory vynde*; č. 19: *a to se má počieti zajtra ten den svatých apoštoluov Philípa a Iakoba, když slunce z hory vynde*). V jednom případě bylo dne 30. dubna 1432 příměří sjednáno od právě uplynulého svátku sv. Jiří (v českých zemích 23. dubna) na dobu tří týdnů (tj. do 13. května včetně) (č. 20: *od nynějšieho svatého Gyrzie již minulého úplně za tři neděle před se zběhlé a ten den poslední celý, až slunce*

města Brna a zařazeny do fondu A I/1 – Město Brno, Sběrka listin, mandátů a listů; řada písemností však nadále zůstala v Moravském zemském archivu.

40 Právě těmito průměrnými listy, vydaným převážně v Archivu českém resp. v Listáři a listináři Oldřicha z Rožmberka, byla věnována pozornost v bohemistické disertaci Veroniky Bromové, analyzující formulář vybraných typů staročeských listin. Srov. BROMOVÁ, Veronika: *Textová struktura nejstarších českých listin se zoláštním zřetelem k vývoji formuláře*. Brno 2009 (Spisy Masarykovy univerzity v Brně. Filozofická fakulta 380), s. 299–316; viz i TÁŽ: *Staročeské listy příměří*. In: Polách, Vladimír (ed.): *Jazyková interakce a jazykové rozhraní a strategie „cutting-edge“*. Sborník příspěvků z 8. mezinárodní konference Setkání mladých lingvistů, konané na Filozofické fakultě Univerzity Palackého ve dnech 14.–16. května 2007. Olomouc 2008, s. 34–44.

41 Zde v *pravé, křesťanské příměří a spravedlivé*.

42 Zde bez adjektiva *věrné*.

43 Zde bez adjektiva *věrné*.

44 Zde v *pravé, křesťanské a spravedlivé příměří*.

zajde).⁴⁵ Konec příměří byl jinak obvykle určen některým svátkem. U jarních příměří to býval svátek sv. Ducha (č. 1, 16, 17), případně provodní neděle (č. 11), u podzimních svátek sv. Martina (č. 6, 12, 14, 22), sv. Štěpána (č. 7, 8) nebo dokonce až sv. Jiří následujícího roku (č. 10). Ve zkoumaném souboru se ovšem nesetkáváme s průměřími uzavřenými na rok nebo na dobu neurčitou (s možností výpovědi), jaká jsou známa z husitských Čech.⁴⁶

Po určení časového rámce následuje většinou závazek příjemce uzavřené příměří dodržovat a to zásadně „pod ctí a vírou“ (např. č. 1: *a to příměříe slibuji sám od sebe i ode všech svých služebníkúv ctně a řádně držeti svú dobrou a čistú vierú beze vsí zlej lsti*);⁴⁷ na rozdíl od průměrných listů z husitských Čech nebylo dodržování žádné ze zkoumaných listin pojištěno peněžním základem.⁴⁸ Slib dodržovat příměří činí vydavatel resp. vydavatelé obvykle nejen za sebe, ale též za své služebníky a poddané, čímž se oproti intitulaci podstatně rozšiřuje okruh osob, vstupujících do příměří. Ve dvou případech se u tohoto závazku setkáváme také s doplněním jména další osoby či osob z nepřátelské strany (č. 10: *a také slibujem duostojnému knězi Ianovi, proboštovi kuniczkemu, že to příměříe svrchupsané má jemu od nás i ode všech našich služebníkúv ctně a věrně podle pánúv svrchupsaných zdržáno býti do toho času, jako se svrchu píše*; č. 16: *také já nadepsaný Heralt slibuji svú dobrou vierú na urozeného pana Iana z Lomnicze, hajtmána Markrabství moravského, a na důstojného kněze Iana, probošta kuniiczkeho, a na jich všeckny služebníky i poddané v tom příměří do času svrchupsaného nižádným kusem nesahati*). Z těchto formulací zřejmě vyplývá, že v obou případech šlo pouze o jednostranný závazek husitských pánů neškodit zmíněným osobám, který mohl být vyžádán dalšími signatáři z Albrechtovy strany, přestože se dané osoby zjevně nepodílely na uzavření příměří a k příslušné dohodě samy (alespoň prozatím) nepřistoupily.⁴⁹

Zatímco slib dodržovat příměří je obsažen ve všech zkoumaných písemnostech a ve většině případů následuje za vymezením časového rámce příměří, zastoupení a pořadí dalších ustanovení průměrných listů již nevykazuje žádnou pravidelnost.

45 Je pravděpodobné, že v tomto případě bylo příměří sjednáno a platilo již od svátku sv. Jiří, písemně však bylo stvrzeno teprve po šesti dnech. Ze dne 30. dubna 1432 se dochovala ještě jedna dohoda o příměří (č. 19), v níž bylo příměří sjednáno až od 1. května (od svátku sv. Filipa a Jakuba) na dobu dvou týdnů, tzn. do 14. května.

46 Časově neomezené jsou již tři jihočeské dohody o příměří z 11. resp. 12. listopadu 1426 – srov. LOR I, s. 86, č. 128; s. 86–87, č. 129; s. 87, č. 130, dále dohoda z 5. března 1430 – tamtéž, s. 116, č. 170, a konečně dohody z 24. října a 4. listopadu 1434 – tamtéž, s. 175, č. 252 a 253.

47 Právě v citované listině č. 1 se ovšem nachází nejprve tento závazek, a teprve pak následuje časové rozmezí příměří. V ostatních listinách je pořadí opačné, případně je závazek dodržovat příměří zařazen ještě dále v textu dispozice.

48 V jihočeských příměřích husitské doby byl běžně sjednán vysoký základ v rozmezí 1 000 až 10 000, nejčastěji však 5 000 kop pražských grošů – srov. LOR I, passim.

49 U dalších průměrných listů kounický probošt a zemský hejtman Jan z Lomnice běžně vystupují mezi příjemci a patří tedy k jedné ze smluvních stran.

Jde především o zakotvení možnosti příměří v určité lhůtě vypovědět, které se nachází jen v polovině zkoumaných písemností a to na různých místech. Formulářové je toto ustanovení sice vždy obdobné, ale liší se výpovědní lhůta (týden, dva nebo čtyři týdny) a pochopitelně rovněž údaj, kam resp. komu má být výpověď po poslu otevřeným listem doručena (zpravidla brněnská radnice, někdy [také] rezidence dalších signatářů příměří nebo ubrmanů).

Dalším častým ustanovením je jmenování právě zmíněných rozhodčích soudců (ubrmanů) pro případ porušení příměří. Ustanovení tohoto typu jsou přítomna téměř ve všech zkoumaných listech, nachází se však na různých místech a mají poněkud odlišnou podobu a strukturu. Často jsou navíc rozdělena na dvě části, mezi něž jsou vložena další ustanovení dispozice (viz např. č. 6: *A nadto sme sobe volili toho příměříe oprávece a ubrmany s obú stran, urozený pány pana Artleba z Drahotussie a z Deblina a pana Gimrama z Dubrawicze, že ti toho mocni mají býti ohledati, opravití a rozkázati, což by se mezi námi nebo našimi v tom příměříe svrchupsaném beze lsti aneb kderak koli stalo. A což by nám ti ubrmané a oprávece svrchupsaní kázali, to máme a slibujem učiniti beze vsí úmluvy a odpory všelijaké [...] A událo-li by se, že by proti tomu příměří obapolně co se beze lsti stalo, tehdy ubrmani a oprávece svrchupsaní mají to ohledati v Brnie. A to vše, což se svrchu píše, slibujem ctně a věrně zdržeti pode ctí a pod vierú na ohledání ubrmanův svrchupsaných*).

Z obsahového hlediska lze v ustanovení ubrmanů rozlišit dvě varianty: první je jmenování konkrétních ubrmanů přímo v dohodě o příměří, přičemž každou stranu reprezentuje jeden nebo dva volení arbitři, druhou dohoda, že k (písemnému) jmenování ubrmanů dojde až v případě porušení příměří. S oběma způsoby se setkáváme také v jihočeských příměřích z husitské doby; na rozdíl od těchto však ve zkoumaných jihomoravských dohodách není zakotvena role superarbitra, jenž by rozhodl v případě, kdyby se volení arbitři neshodli. V souvislosti s případným rozhodčím výrokem je ve dvou dohodách určeno, kde má být tento výrok vyneseno (Brno resp. Lomnice), přičemž účastníkům mají být k příslušným jednáním vystaveny glejty.

U některých průměrných listů se kromě těchto základních ustanovení setkáváme ještě s dalšími ujednáními, která jsou obvykle formulována poměrně stručně v bodech uvozených částicí *také*. Jedná se o následující ustanovení:

- zajištění volného pohybu kupců na cestách (č. 6: *a také v tom příměří svrchupsaném aby silnice obchodníkóm svobodny byly, také aby na nich nebylo překáženo ani škoditi na nich připuštěno kderak kolvěk obapolně*; obdobně v č. 7, 8, 11, 12, 14, 16, 17 [zde s omezením na čtyři míle okolo Brna], 20, 22)
- zajištění nerušeného chodu prací na poli a na vinicích a přepravy zemědělských produktů (č. 7: *také aby zvláště robotníci, lidé a dělní na vinicích, na vino-braní, na vobzách, na rolích, na setí i na jiných dělných potřebách nebyli hindrováni s obú stranú do svrchupsaného času*; shodně či obdobně v č. 8, 12, 14, 16, 17, 20)
- zákaz braní dobytka, zajímání a „šacování“ poddaných s výjimkou osob, od nichž jsou vybírány holdy (č. 7: *a také v tom příměří svrchupsaném dobytek*

2. Diplomatický rozbor průměrných listů a příznávacích listů k příměří z jižní Moravy

nemá brán býti obapolný ani lidé jímáni ani šacováni kromě holdovních; podobně č. 8 a 12, bez uvedení doby též 16, 17, 20, 22)

- výslovné vyjmutí dosud vybíraných holdů z dohody o příměří (č. 6: *a zvláště aby v tom času toho příměří s vrchupsaného na holdy, kderž sú z obú stran, nebylo saháno ani co od nich bráno; však jich proti své straně věrně zbraňující beze lsti obapolně; č. 10: ale holduov s obú stran nevypuštějící, než jich obapolně věrně zbraňující každý před svú stranú, což bychom nejdále mohli a uměli; č. 11: také v tom příměří holdův svých požívati mám a jich brániti; č. 14: holdův však nepropouštěje, ale jich jako dřívev týmž obyčejem držíc a požívajíc; č. 22: holdův neopúščejejíc, než milostivě a dobrotivě s chudými lidmi o ně nakládajíc na ten čas, když mají bráni býti)*
- závazek zabránit vlastním služebníkům a poddaným, aby vstoupili do cizích služeb, v nichž by škodili druhé straně; pokud se tak ovšem přesto stane, má to být (písemně) oznámeno druhé straně (č. 6: *také menovitě vymlúvající, aby žádná strana druhé straně ke škodě čeledi své nepójičila ani v jezdu ani v službu jeti odpustila. A bylo-li by, že by kderý mimo to od koho odjel, ten má dáti to hned druhé straně věděti; obdobně č. 7, 8, 12, 14, 16, 17, 20)*
- závazek nezřizovat nové posádky (č. 20: *také nemáme v tom příměří nižádných nových posádek dělati ani v tej míře osazovati; obdobně č. 22)*

Některá z těchto ustanovení – zejména ta, která se týkají zajištění prací na poli a vinicích anebo bezpečí kupců – představují určité specifikum jihomoravských „průměrných listů“ husitské doby. V husitských Čechách se s nimi (v této podobě) nesetkáváme. Naproti tomu ve studovaných jihomoravských dohodách o příměří chybí některá ustanovení, která pro změnu pravidelně nacházíme v českých „průměrných listech“ z téže doby. Jde zejména o jmenování ručitelů příměří, kteří v českém materiálu figurují pravidelně, na jižní Moravě však pouze v jednom případě (v č. 11 je ustaven jeden ručitel: *Já Petr z Conicze seděním na Modrzíczech slibuji za urozeného pana Heralta napřed psaného, že to příměří s vrchupsané cně a věrně zdrží a bez přerušeni zachová do času s vrchupsaného*). Úplně pak chybí náboženská ustanovení, jež se vyskytují v jihočeském příměří z roku 1420 a znovu opakovaně na počátku 30. let (viz výše kap. 1).

Dostí specifický charakter má dohoda o příměří z 2. srpna 1433, dochovaná v Haus-, Hof- und Staatsarchiv ve Vídni (č. 22), jejíž dispozice obsahuje kromě vlastního vyhlášení příměří a některých běžných ustanovení řadu dalších ujednání:

- Na ustanovení o volném pohybu kupců na cestách, které se běžně vyskytuje i v dalších dohodách o příměří, navazuje dílčí sankce stanovující potrestání rušitelů i těch, kteří je ukrývají na svých hradech.
- Po dobu příměří se ruší všechna mýta, která byla protiprávně zřízena během (husitských) válek.
- Zakazuje se ražba falešných mincí mimo *spravedlivej mince, jakož od starodávna uložena jest od kniežat tejto země*, na což opět navazuje dílčí sankce, stanovující hrdelní trest pro falzátory.

2. Diplomatický rozbor průměrných listů a příznávacích listů k příměří z jižní Moravy

- Strany se zavazují na dobu příměří vzájemně propustit vězně. Pokud by jim nedůvěřovali, mají být za ně stanoveni rukojmí.
- Zakazuje se dobývání hradů druhé strany, účastníci příměří mají vojensky zakročit proti narušitelům tohoto ustanovení.
- Strany se zavazují uspořádat zemský sněm (v den Narození Panny Marie, tj. 8. září 1433), protože *pro nečasté sjezdy a sněmy panské tato země velmi hyne a v neřády vnikuje*; vévoda Albrecht má k tomuto sněmu vystavit všeobecný glejt.
- Pokud by vévoda Albrecht během příměří jednal s Čechy a dosáhl s nimi ještě výhodnější dohody (*věc lepší s nimi uhodil*), má tato nová dohoda platit i pro signatáře tohoto příměří.
- Konečně je v dispozici obsažena klauzule o možnosti přistoupení dalších jedinců k příměří, a to formou příznávacího listu, jenž má být uložen na brněnské radnici.

Obsahovou pestrostí dispozice příměří z 2. srpna 1433 zcela vybočuje z řady průměrných listů z husitské Moravy. Struktura ustanovení i jejich znění se naopak nápadně blíží moravským landfrýdním smlouvám z předhusitské i husitské doby.⁵⁰ S nimi má společné mj. také to, že nezná institut ubrmanů. V případě, že někdo poruší příměří, mají nápravu zjednat samotní signatáři příměří, k čemuž se všichni zavazují (*pakli by se co beze lsti v tom příměříe přihodilo, jehož Buoh nedaj, to máme i slibujem sami opraviti*). Hlavní podobnost s landfrýdy spočívá však v tom, že se signatáři zavazují vynutit dodržování dohody nejen vůči sobě navzájem, ale i vůči třetím osobám.

Přestože právě zmíněný průměrný list z 2. srpna 1433 nejvýrazněji vybočuje ze zkoumaného souboru po stránce svého obsahu, z hlediska formuláře nápadně vyčnívá především dohoda z 30. dubna 1432 (č. 19), která je jako jediná stylizována objektivně. Listina začíná obratem *taková úmluva stala se*, následuje datum, výčet příslušníků obou stran vstupujících do příměří, a poté vlastní vyhlášení příměří na dobu dvou týdnů: *tak že sú mocí svú ctné, věrné a křesťanské příměříe umluvili a uložili...* Podmínky příměří nejsou nijak blíže specifikovány, odkazuje se však na jiný průměrný list: *takovou mierú i tiem všiem během, jakožto příměří jest zapsáno z někderými moravskými pány*, na což navazuje závazek příměří dodržet pod slibem

50 Důkladné porovnání textu příměří z léta 1433 s moravskými landfrýdy z let 1412, 1421 a 1434 (BRANDL, V[incenc] [ed.]: *Knihá Tovačovská aneb pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova paměť obyčejů, řádů, zvyklostí starodávnych a řízení práva zemského v Mar. Mor. Kritické vydání*. Brno 1868, s. 25–28 [1412]; KALOUSEK, Josef [ed.]: *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské. Díl X*. Praha 1890 [dále jen AČ X], s. 246–250, č. 4 [1421]; s. 250–254, č. 6 [1434]) představuje téma pro samostatnou studii, která by však primárně musela vyřešit vývoj formuláře moravských landfrýdů. Právně historickou analýzou landfrýdů se v posledních letech zabývalo více autorů, srov. zejména SLEZÁKOVÁ, Veronika: *Počátky a vývoj nejstarších moravských landfrýdů z let 1387, 1396, 1405 a 1412*. Časopis Matice moravské 120, 2001, s. 315–336; JANIŠ, Dalibor: *K úloze institutu landfrýdu v moravském zemském právu na prahu novověku. (Vznik a vývoj landfrýdů a role panovníka.)* Folia Historica Bohemica 25, 2010, s. 7–28; BERAN, Z.: *Landfrýdní hnutí*, s. 48–54, 66–67.

2. Diplomatický rozbor průměrných listů a příznávacích listů k příměří z jižní Moravy

cti: *slibující sobě obapolně ústy i ruce v ruku společně dávající to příměří ctně, řádně i nerušitelně zdržeti a zachovati beze vsí zlé lsti do času svrchupsaného*. Navazuje koroborace, v níž se odkazuje pouze na jednu pečeť jednoho z pánů husitské strany: *a tomu na svědomí já Sbiniek z Dubravice a z Ossowa svú sem vlastní pečeť přitiskl k tomuto listu*. Následující datace opakují datum z protokolu.

Objektivní stylizace zahájená obratem *taková úmluva stala se* by mohla nasvědčovat tomu, že listina byla vyhotovena ve formě tzv. řezané cedule. U těchto písemností se obvykle vůbec neužívala pečeť, a pokud ano, jednalo se jen o doplňující ověřovací prostředek. To by mohlo vysvětlit jinak nelogickou přítomnost jediné pečeti Zbyňka z Doubravice a Osové. Jako méně pravděpodobné vysvětlení netypického zpečetění se snad ještě nabízí možnost, že se jednalo o neobvyklý způsob přistoupení k příměří, kdy Zbyněk nevystavil příznávací list, ale nechal přepsat text celé dohody, v níž na husitské straně doplnil své jméno a v koroboraci ohlásil svou pečeť; podobný případ mi však v moravském ani českém materiálu není znám.

Zajímavý je dále fakt, že se relativně rozsáhlá dohoda odvolává na jiné příměří z *někderými moravskými pány*. Uvažujeme-li, o které příměří se mohlo jednat, přímo se nabízí dohoda o příměří mezi pány Benešem a Vaňkem z Boskovic a straníky markraběte Albrechta, zlistiněná téhož dne v Letovicích, byl s počátkem příměří o šest dní dříve (č. 20); v úvahu však mohou připadat i další průměrné listy z března téhož roku (č. 16 a 17) nebo také nějaká nedochovaná písemnost.

Po probrání skladby a formuláře průměrných listů se nyní alespoň krátce podívejme na příznávací listy k příměří (č. 4, 9, 23). První z nich byl vydán Janem z Pernštejna, jenž se v něm odvolává na dohodu o příměří mezi ním a Albrechtovou stranou a slibuje, že tuto dohodu bude podle ustanovení hlavního listu dodržovat též jeho služebník Mikuláš Člupek seděním na Košíkově. Jan z Pernštejna se jménem svého služebníka pod vlastní ctí zavazuje k dodržení příměří a případné spory o porušení příměří deleguje na tytéž ubrmany, kteří byli jmenováni v hlavním listu.

Další listina (č. 9) je sice formulována jako příznávací list k příměří, ale tím ve skutečnosti není, protože vydavatel jen dva týdny před jejím vydáním uzavřel s druhou stranou příměří, které mělo trvat ještě tři měsíce. Konkrétně jde o listinu tábořského hejtmana v Moravském Krumlově a Ivančicích, Diviše z Přehořova, z 29. září 1430, jenž se zavazuje spolu s třebečským hejtmanem Janem Chabrovcem dodržovat příměří s městem Brnem a pány podle hlavních listů (č. 9). Těmito hlavními listy jistě myslí dohodu o příměří mezi třebečským hejtmanem Janem Chabrovcem a Albrechtovými straníky včetně města Brna z 22. září 1430 (č. 8), nepochybně však i prakticky totožnou dohodu, kterou sám Diviš uzavřel s Albrechtovou stranou před dvěma týdny (č. 7). Spíše než za přistoupení k příměří tedy musíme listinu považovat za potvrzení závazků vyplývajících ze stávající dohody o příměří.

2. Diplomatický rozbor průměrných listů a příznávacích listů k příměří z jižní Moravy

Poslední příznávací list je datován 2. srpna 1433 na hradě Sádku poblíž Třebíče (č. 23) a v tomto případě se konečně jedná o klasický příznávací list, jímž vydavatel – Zdeněk z Valdštejna na Sádku – přistupuje k rozsáhlé dohodě o příměří vydané téhož dne v Brně (č. 22). Vzhledem ke vzdálenosti mezi Brnem a Sádkem (cca 70 km) je shoda datace obou listin nápadná; Zdeňkův příznávací list je nejspíše antedatován podle data hlavního listu (viz také níže). Ve formuláři příznávacího listu najdeme řadu shod s vlastními dohodami o příměří. V naraci je stručně shrnuto předchozí uzavření příměří mezi husitskou stranou (jsou jmenovitě uvedeni čtyři páni) a markrabětem Albrechtem a jeho časové vymezení do svátku sv. Martina. Následuje dispozice, deklarující přistoupení vydavatele k příměří (dispoziční sloveso *přistupuji*), přijetí všech jeho podmínek podle hlavního listu (*ve všechny kusy v jich listu hlavníem uložené a sepsané podnikují a podstupují*) a následně slib jejich dodržení *pode čtí a pod vierú*.

U téměř všech zde analyzovaných průměrných listů a částečně i příznávacích listů k příměří lze pozorovat poměrně výrazné formulářové shody a podobnosti, a to bez ohledu na osoby vydavatelů. Právě naopak: největší podobnosti lze konstatovat vždy u listin z jednoho data či jednoho období vydaných různými vydavateli. Z toho logicky vyplývá, že zkoumané dohody byly s nejvyšší pravděpodobností koncipovány v prostředí jedné kanceláře a pak byly – s nutnými modifikacemi – vystaveny v kancelářích příslušných vydavatelů. To znamená, že ačkoliv se obvykle jedná o bilaterální dohody mezi některým segmentem husitské strany a Albrechtovou stranou (jejíž párová listina se nedochovala), lze většinou předpokládat, že šlo o větší akci využívající jeden společný koncept, který nejspíše vznikl na Albrechtově straně. Mezi příjemci z markraběcí strany téměř vždy figuruje zemský hejtmán Jan z Lomnice, podkomoří Jošt Hecht z Rosic a vůbec nejčastěji město Brno. V úvahu tedy nejvíce připadá vznik konceptů v kanceláři zemského hejtmána, podkomořího, anebo v brněnské městské kanceláři. Protože právě na brněnskou radnici měly být ukládány příznávací listy k příměří a na stejné místo měly být obvykle doručovány též případné výpovědi dohod o příměří, je nepochybné, že město Brno hrálo při sjednávání příměří dost významnou roli. Z tohoto důvodu se mi vyhotovení příslušných listin či alespoň příslušných konceptů v brněnské městské kanceláři jeví jako nejpravděpodobnější varianta, i když by bylo nutné provést rozsáhlejší paleograficko-diplomatické zkoumání písemné produkce městské kanceláře, které zde nemůže být uskutečněno.⁵¹ V čele brněnské

51 Porovnání písma několika málo v originálu dochovaných dohod o příměří a poměrně rozsáhlé produkce brněnské městské kanceláře z této doby by mohlo prokázat vyhotovení některých listin v městské kanceláři; je však pravděpodobnější, že v městské kanceláři vznikaly jen koncepty, zatímco vyhotovení čistopisu jednotlivých listin proběhlo v režii příslušných panských kancelářů resp. písařů (čemuž napovídají i místa vydání – většinou jednotlivé panské hrady a poddanská města). Pokud jde o styl, nelze dohody o příměří srovnávat prakticky s žádným jiným typem listin, než právě s dohodami o příměří, neboť jde o velmi specifický textový druh, který v běžné produkci městské kanceláře nemá paralelu. Běžné formulářové obraty byly u staročeských listin husitské doby již vcelku ustálené.

2. Diplomatický rozbor průměrných listů a příznávacích listů k příměří z jižní Moravy

městské kanceláře stála po celé předmětné období výrazná osobnost městského písaře Jana z Pustiměře, který však pro koncipování našich průměrných listů zřejmě nepřipadá v úvahu.⁵² Jak totiž ukázala Veronika Wihodová, tento notář nejspíše v písemné formě neovládal český jazyk, neboť jeho rozsáhlá písařská produkce v městských knihách a v dalších městských písemnostech se omezuje na latinské a německé zápisy.⁵³ Některý z jeho pomocných písařů, z nichž známe jménem např. Jana z Hradiště, však české texty psal.⁵⁴

Z ostatních listin a listů, které jsou zařazeny do edice v příloze pro věcnou souvislost s problematikou příměří, vykazují již pouze dohody o zajištění bezpečného průběhu vinobraní a polních prací určité formulářové shody, a to dokonce s výše analyzovanými průměrnými listy. Proto lze také u nich vyslovit hypotézu o jejich koncipování v brněnské městské kanceláři. Tuto úvahu posiluje fakt, že předmětné listiny byly vydávány speciálně pro město Brno a ve prospěch brněnských měšťanů.

52 K němu WIHODOVÁ, Veronika: *Brněnský městský písař Jan z Pustiměře*. Brno v minulosti a dnes. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna 20, 2007, s. 59–84.

53 Tamtéž, s. 73–74.

54 Tamtéž, s. 72.